

LIETUVOS
NACIONALINĖ
M. MAŽVYDO
BIBLIOTEKA

mokslas — menas — literatūra

DRAUGAS

ANTROJI DALIS / 1985
BIRŽELIO MĖN. 29 d. / JUNE 29, 1985
PART TWO — Nr. 127(26)

Šiame numeryje:

Literatūrinės varžybos Rusijoje ir jų aidas lietuvių literatūroje.
Vėliavos baltos ir smagios.
Nauji leidiniai.
Vytauto A. Dambravos apsakymas „Pamokslas.“
Knygos vasaros atostogoms.
Marijos Černekytės-Sims eilėraščiai.
Chicagos teatruose: Augusto Strindbergo dramos.
Aro Lapinsko rečitalis.
Nuomonės ir pastabos.

Kertinė Paraštė

Literatūrinės varžybos Rusijoje ir jų aidas lietuvių literatūroje

Per pastaruosius metus pagaižėjo Lietuvos partinių laikraščių ir žurnalų tonas — pikčiau šūkaujama, dažniau grasinama, įkyriau meluojama, atviriau garbinamas militarizmas. Dėl to kaltos ne tik 40-sios Antrojo pasaulinio karo pabaigos metinės. Lietuvos spaudoje ataidi ir dabar aštrėjanti kova tarp dviejų rusų rašytojų ir intelektualų grupių, kurią aprašė kritikas Sergejus Jurenenas („L'Alternative“, 1985 m. sausis - vasaris, ir „Radio Liberty Research“, 1985 m. kovo 15 d.).

Viena tų grupių, kartais vadinama „valstybės tarnais“ — „gossudarstvenikais“, stengiasi atgaivinti Stalino kultą, jį vadindama „didžiojo rusų liaudies“ pergalės strategu. Jiems priešais vadinami „atgimimo“ šalininkai, kurių pasaulėžiūra humanistiškesnė ir liberalesnė. Paskutiniaisiais Černenkos eros mėnesiais „valstybės tarnai“ sutvirtino savo pozicijas; jie vyraavo Černenkos aukščiausiais valstybės ordinais apdovanotųjų rašytojų sąrašė.

Anot Jureneno, „valstybės tarnų“ frontą sudaro kelios šovinistinės grupuotės: „naujieji bolševikai“, „neostalinistai“, „brutalumo teoretikai“, ir fašistams giminingi „naujieji mesianistai“. Juos remia įtakingi partijos vadovai ir armijos vadai. Jų visų dėka sovietinėje rusų literatūroje vis labiau girdimos ir Lietuvoje skambančios militaristinės melodijos, primenančios stalininį dešimtmetį prieš Antrąjį pasaulinį karą. Dabartinių „valstybės tarnų“ idealą išreiškė rašytojas Aleksiejus Tolsčius: būtina sukurti „vieningą ir galingą valstybę“, kuri atremtų bet kokią priešą ir iki „galutinės pergalės“ kovotų už „žmonijos išvadavimą“.

„Valstybės tarnų“ balsas griaudžioja „Ogonioko“, „Molodaja Gvardija“ ir „Oktiabr“ žurnaluose. Libijos diktatorius Gadafis vadinamas sąjungininku „kovoje prieš bendrąjį priešą“ — t.y., Vakarų demokratijas. Spausdinamos Afganistano užpuolė-

jus garbinančios apysakos. Poetas Jurijus Kuznecovas, išdėgęs „Rusijos priešais“ pavadintą pasaulio dalį, liaupsinamas už „didžiąją visuotinio humanizmo idėją, kuri visad buvo būdinga Rusijos kultūrai“.

Kaip rašo Jurenenas, bolševikinio šovinizmo viršūnę pasiekė Jurijaus Tiurino romanas „Paradas“, kurio dalį išspausdino žurnalas „Moskva“. Romanas vaizduoja paradą Raudonojoje aikštėje 1941 metų lapkričio 7 d. Jo veikėjai — armija, liaudis, valstybė — tėra pagarus fonas herojų herojų: Stalinui. Jis ne tik atgimė, bet ir suorina pasaulio akyse. Šiame romane Stalinas ne tikai Minino, Suvorovo, Kutuzovo ir „Berlyną užėmusio“ feldmaršalo Saltykovo įpėdinis, bet ir „Dievo pateptasis“ — jo ranka, kaip „žalvarinio raitelio“, pakyla ne tik virš Raudonosios aikštės, bet virš visos šalies. O romano liaudis? „Didžioji rusų liaudis“ atsidavusi „Didžiajam Vadui“. Vienintelės išimty — „įbauginti intelektualai“, „žvirbliai“, „panikos skleidėjai“, ypač žydiškais pavardėmis. Taip Stalino nebuvo garbinta nuo pačios jo mirties...

Ne visi Rusijos rašytojai ir intelektualai pritaria tokiai galvosena. Vadinamieji „atgimimo“ šalininkai reiškia viltį, kad Sovietų Sąjunga sugrįš prie trečiojo šio amžiaus dešimtmečio NEP'o ūkinės ir kultūrinės santvarkos. Jie spiečiasi aplink žurnalą „Novy Mir“, laikraščius „Družba Narodov“ bei „Naš Sovremennik“. Ir jie, ir „valstybės tarnai“ dabar laukia ženklų iš Gorbačiovo. Kurį grupę parems „naujas caras“? Gorbačiovo pasirinkimas bus svarbus ir lietuvių kultūrai, kuriai nieko gero nežada „valstybės tarnų“ panslavinė filosofija.

Vėliavos baltos ir smagios

KĘSTUTIS KEBLYS

Jurgis Gliuda. Baltos vėliavos. Romanas. Londonas: Nidos knygyklubas (1984). 276 psl. Kaina — 8 dol. Gaunama Drauge.

...

Pereitų metų Jurgio Gliudos romanas *Baltos vėliavos* atplevėsuoja mūsų link be jokių staigmenų: autorius pasirodo lygiai toks, kokio ir galėjome tikėtis. Po tuzino su viršum romanų Gliuda lieka Gliuda: stebina tematinio požiūrio išradingumu ir erzina lietuvių kalbos žudymu.

Nors nemandagu recenzija pradėti nuo romano ydų, tačiau ši syki su kalbiniais reikalais geriausiai atsiskaityti tuoj pat, kad paskui ramiai sau galėtume šnekėti apie linksmesnius knygos bruožus. Kalbos grynumas literatūroje yra tikėjimo, o ne svarstymų objektas. Tikinčiųjų dogma: jei prasta kalba, tai knygos vieta šiukšlyne, o ne lietuvių literatūroje. (Tuo būdu ne vienam sakinsys su žodžiais „Gliuda“ ir „literatūra“ yra didžiausia blasfemija.) Netikintieji, žinoma, teigia, kad svarbu meninė tiesa, o kablelius bei nosines gali sudėti ir betalentiniai kalbininkai bei apkerpėję leidyklų redaktoriai. Tikėjimo reikalai sudėtingi, ir ne vieta čia ką nors ištikinti. Užtat tenka atsiveikinti su tikinčiaisiais ir prisipažinti, kad *Baltos vėliavos* bus apžiūrimos iš agnostiko pozicijų. (Sutinkam, kad Gliuda rašo nelietuviškai. Bet kas sakė, kad lietuvių literatūra turi būti rašoma lietuvių kalba? Kam tada vertėjai? Išsivertė Mickevičių, Baltrušaitį, Milašius, gal greit ir A. P. Bagdoną, tai kodėl ne Gliudą?)

Perskaičius *Baltas vėliavas*, o po to jų šmaikštų aptarimą *Akiračiuose* (nr. 2, 1985), nekilo jokios abejonės mano bendravardžio reikalo teigimui, kad „... gramatikos, sintaksės, ar kalbos klaidomis šis romanas yra tiesiog pertekęs“. Absoliučiai aišku, kad Gliuda žudo lietuvių kalbą kaip žudęs.

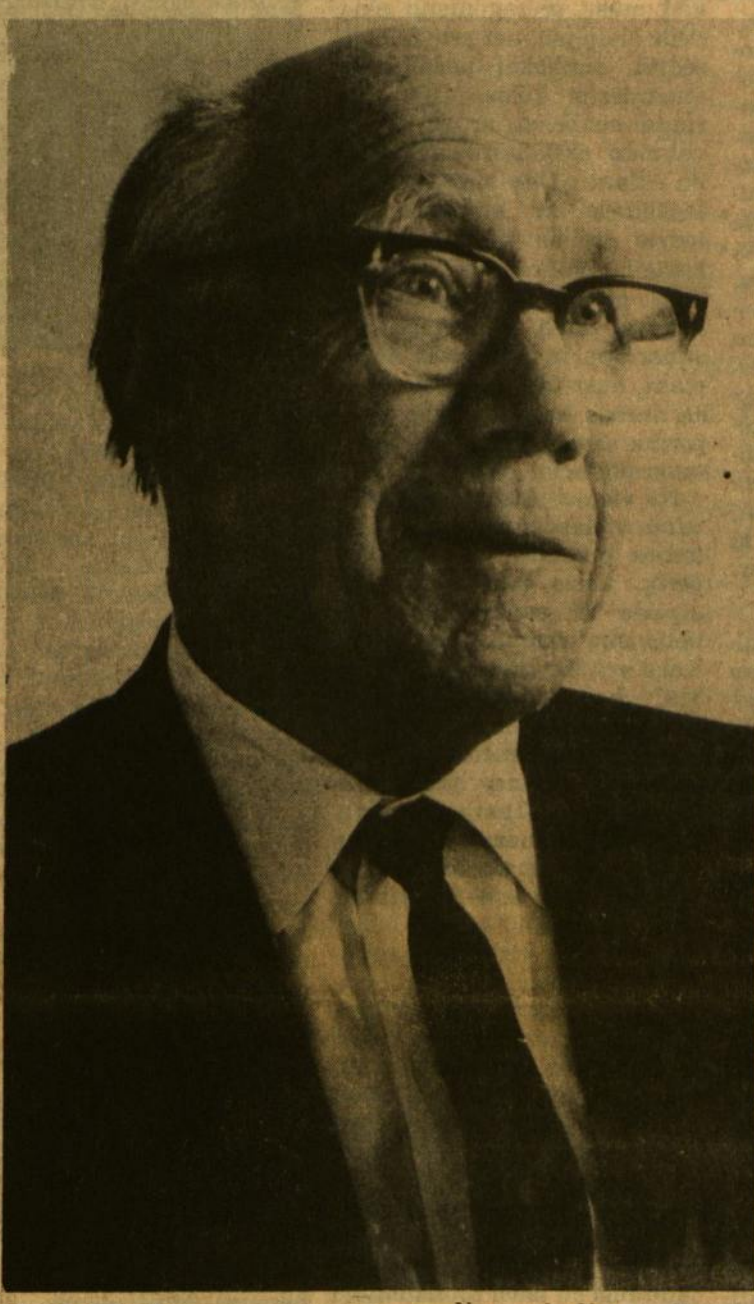
Nors faktai ideologiniame ginče mažai reiškia, vis dėlto sunku atsispirti chemiko įpročiui pamatuoti šių išvadų tikslumą. Skaičiuoklės(1) pagalba išrinkus dešimt atsitiktinių puslapių(2) ir suskaičiavus juose kalbos klaidas, pasirodė, kad penki puslapiai (50%) buvo be klaidų, bet viename buvo net keturios — dvi didelės ir dvi mažiukės. Išvedus vidurkį: 1,1 klaida per puslapį. Tai lyg ir mažoka pa-

teisinti įspūdiui, kad romanas „klaidom pertekęs“. (Žinoma, padauginus vidurkį iš puslapių skaičiaus, gausim 297 klaidas. Vaje, beveik trys simtai klaidų! Nemokša gi, tas Gliuda!)

Bet humanitariniuose dalykuose suvokimui faktų nereikia. Sako, kad statistikos duomenys tiesos neatskleidžia, o kartais net ir užtemdo. Gliudos romanuose kalba žudišką įspūdį palieka ne retkarčiais sumaišyti linkiniai, o visi tie gliaudicizmai (gliaudiškumai?), tie daiktavardžių grumulai, kuriuos *Akiračių* apžvalgininkas vadina „neskoniningumo ydomis“. Kai žybteli tokia frazė, kaip „... aš jutau savy minios renkamos personos išgyvenimų sindromą... buvau pilnas saviwertės...“ (p. 165-6), nesvarbu tada, kiek kablelių trūksta. Tolimesni penki puslapiai, kad ir beklaidžiai, kalbos šventatikiui atrodys supurvinti ir koptūs. Įspūdis sprendžia, o įspūdi gindo ne faktai ir ne statistika.

Tai tiek apie kalbos religiją ir ideologiją. O žvelgiant, kaip žadėjau, iš kalbinio agnostiko pozicijų, Gliudos *Baltos vėliavos* yra visai žvalus romanas. Žvalus jis gal labiausiai dėl to, kad išsoka iš vėžės, kuria sunkiai ritasi išeivijos proza, baisiai rimta ir pasišovusi mums įkalti jau seniai žinomas tiesas. Gliuda šiuo atveju nei tiesų, nei pamokymų, nei gilių prasmų skaitytojui po nosim nekaišioja. Jei ir glūdi ten kur nors už tų baltų vėliavų kokios bendražmogiškos ar lietuviškos problemos, tai glūdi užtenkamai giliai ir leidžia romaną skaityti be dūsavimų ir be baimės, kad štai jau baigiasi meilės ištekliai sava literatūrai. Gliuda, nors pretenzingas detalėse, lieka gana paprastas visumoje. Užtat jo pasakojimas rieda lengvai, žaismingai, įdomiai.

Kad romanas būtų įdomus, reikia arba daug nuotykių, ar

Jurgis Gliuda

Nuotrauka Vytauto Maželio

egzotikos, ar pikantiško intymumo, ar bent įspūdingų herojų. *Baltos vėliavos* apsieina be jokios egzotikos, be didvyrių, ir, galima sakyti, be nuotykių. O vis dėlto romanas įdomus. Kad iš dūmo suvytum virvę, kaip anoj pasakoj, reikia gero vijiko, gero pasakotojo. Gliudą niekad pasakotoju nelaikėm (kaip gali tenzingas detalėse, lieka gana paprastas visumoje. Užtat jo pasakojimas rieda lengvai, žaismingai, įdomiai.

Nors *Baltose vėliavose* nėra kvapą užimančių įvykių, o tik

įvykėliai, tačiau ir ta mažų atsitikimų grandinė, greitai bėganti, pristatoma gabiūmostu. Pasakojimo dinamikai padeda gyva, vaizdinga Gliudos kalba, kuri, nežiūrint grubumo ir semantinių persitenimų, spragsi, šokinėja, verčiasi kaip alaus puta per kraštus. Gliudos stilius čia tam tikra prasme panašus į pasakoti, lietuviškai nemokėdamos?). Bet šiuo atveju esam priversti įsegti pasakotojo ženklelį j jo atlapa.

Nors *Baltose vėliavose* nėra kvapą užimančių įvykių, o tik

1. Povilas Puzinas

Čarlio rezidencija, 1965

riebę, ją sutrupinti smulkmenomis ir tuos trupinius sužarstyti taip, kad būtų įdomu sekti jų byrėjimą, nors ir žinant, kad jokių stebuklų čia nebus.

Tiesa, reikia pripažinti, kad toji *Baltų vėliavų* gyvenimo riekė, nors ir pilka, vis dėlto nėra jau taip visai paprasta. Bent ne tokia, kokios iš tradicinio išeivijos rašytojo lauktime. Jei, sakykim, kas rašytų apie gyvenimą lietuviuko, gimusio jauniems „dypukams“ Amerikoje dar prieš Korėjos karą, ko galėtume tikėtis? Mūsų lietuviukas nenoriai lankytų šeštadienį, papultų į narkomanų kompaniją tvirkinančioj amerikiečių mokykloj, taptų ištremtas į Vasario 16 gimnaziją pasitaisyti, po ekskursijos Lietuvon grįžtų atbūdęs lietuvybei, baigtų inžinerijos mokslus, vestų per tautinių šokių šventę sutiktą geltonkase iš San Francisco, ir dabar su žmona angliškai diskutuotų apie savo dukrelės siuntimą į Montessori vaikų namelius. Tai būtų gana originali tematika, nes apie tokį herojų romano dar niekas nėra šė. Gliuda rašo, bet herojaus gyvenimą suklosto visai kitaip. *Baltų vėliavų* vyruko tėvai kažkoku būdu išvengia lietuviškos kolonijos dūzgesio, tai ir jų vienturtis nepatiria ne tik šeštadienines, bet ir skautų/ateitininkų stovyklų, jaunimo kongresų džiaugsmo ir neįsmeta nei vienos televizijos per viešbučio langą. Tėsdamas savo necharakteringumą, jis nelanko rimto universiteto, o eina dirbti savo patėvio graboriaus įstaigon. Nežinodamas savos tautosakos, jis nesupranta, kad jei jau joji peklon, tai jok dailių žirgų, ir todėl veda nedailią (bet „fiziškai gerai nuaukusią“) lenkaitę. Perėjęs dirbti į uošvio mėsos apdirbimo įmonę, jis įsivelia į tarnautojų unijos veiklą, niekais praleidžia progą grąžinti save lietuvybei (palikti lenkaitę su dviem neklaužadam ir pult į glėbį ne bet kokiai lietuvaitei, bet egzotiškai stiuardesei), mėgina laimėti politikoj, paskum paveldi uošvio biznį ir ramiai nutupia socių gyvenimu laukti keturiasdešimto gimtadienio. Žodžiu, susiduriame su istorija, lietuvišku atžvilgiu gal kiek ir neįprasta, bet šiaip tai jau labai kasdieniška pilka.

Autorius šiuos nutautėjimo reiškinis dėsto pirmuoju asmeniu, pasakoja herojaus lūpomis. Toks pasakojimo būdas yra dėkingas pagrindinio veikėjo žmogiškam atskleidimui, bet kartu ir pavojingas, nes veikėjo išpažintį lengvai gali sužaloti paslydimas savisvarbos arba racionalizacijos, vaidybos kryptim. Gliuda šių pavojų išvengia pasirinkdamas saugią strategiją: jo protagonistas nėra save atskleidžiantis žmogus, o autorias, pasakotojo *alter ego*. Herojus reiškia save ne kaip žmogų, bet kaip įvykį, atsitikimą. Pasakotojas iš karto užsiangažuoja skaitytoją linksminti, iškloti šmaikščią istoriją, kuri, tarsi pasaka, nebūtinai turi būti tikra, bet būtinai įdomi. Kai herojus sako „aš“, bet iš tikrųjų kalba ne apie save, tuo-

(Nukelta į 2 psl.)

Vėliavos baltos ir smagios

(Atkelta iš 1 ps.)

met dingsta ir pavojus keltis į aukštybes ir rodyti save pasaulinės svarbos šviesoj. Bet neišnyksta pavojus lipti scenon guviu pasakotojų, o nulipti, užmigdžius publiką.

Gliauda išvengia ir šio pavojaus, sugėbėdamas tarp nutikimų tįsiančias spragas užpildyti dėmesį išlaikančiu plepėjimu. Daugiažodiškumas, žinoma, nieko naujo. Ta dovana gali pasigirti ne vienas lietuvių rašytojas. Bet Gļiaudos „širdies išliejimas“ čia kitoks — neužprogramuotas, stumiamas asociacijų, sugėbantis smulkmenas prastumti kaip svarbius dalykus. Atrodo, autorius bus įsiskaitęs kai kuriuos šiuolaikinius Vakarų rašytojus, kurie lipo milžiniškus romanus iš kasdienybės smulkmenų, įprasmindami jas arba potekstine minties struktūra, arba žaismingu žodžio meistriškumu. Gļiaudai, aišku, dar galiukas kelio iki tokių aukštumų. Nors trūksta jam ir žodžio meniškumo, ir minties suštygavimo, bet įdomu jau tai, kad jis sugalvoja pabandyti šį metodą, pas mus išvijoje dar galima sakyti, neatrastą.

Teigiamai nuteikia ir smulkesni kitiškumai — rečiau pasitaikantis požiūris, atsakymas kai kurių konvencijų, susidariusių mitų sprogdinimas. Apskritai tai nedideli dalykai, bet vis dėlto reikalaujantys gabalėlio drąsos. Autorius rizikavo prarasti skaitytojų simpatijas ne tik lytinio turinio užuominomis (diskretusiomis ir lietuviškai santūriomis, tačiau pasakytomis neraustančiomis, atviru žodžiu), bet ir nešventu atsiliepimu apie lietuvišką tradiciją brangius dalykus. Kas matė lietuvių motiną vaizduoti savanaude, nuskriaudžiančią sūnų, o paskum dar alkoholiškai pavertę? Kas matė lietuvių išlaikymą traktuoti kaip beprasmi žaidimą? Kas matė afišuojant cinizmą vietoj meilės ir pagarbos tėvams? Už drąsą dalinamos žvaigždutės, o šelmiskumą, kaip retą savybę, irgi reikia gerbti.

Aišku, romane yra dalykų, už kuriuos žvaigždutės nesejojamos. Jei pasakotojas drožia ne apie tikrą žmogų, tai ne-reiškia, kad jis atleistas nuo pareigos likti tikru vaizdinėse detalėse. Skerdyklos vaizdai atrodo autentiški, nors ką ten gali žinoti, pats vidų nebuvęs. Nutikimai laidotuvių įstaigų, nors kiek perdėti, bet pakankamai tikimi. Tačiau herojaus kelionė lėktuvu į unijos suvažiavimą kelia abejonių. Dar gali nusileisti, kad mūsų protagonistui akis badė šiaip jau, net prie takelio sėdint, sunkokai pastebimos stiuardės kijos. Bet turi rimtai suabejoti, ar per dviejų valandų skrydį nuo Čikagos iki Atlantic City herojus spėjo (apžiūrėjęs tas „stangriai statomas dailias kojas“) išgerti kokteilį, sukirsti kelių patiekalų pietus, pamatyti kaubojišką filmą, pafirtuoti su stiuardese ir, dar prieš nutupiant, nusūsti. Be abejo, mūsų narsus herojus mano, kad porina savo nuotykius niekad neskraidančiai publikai.

Ne vienas skaitytojas *Baltų vėliavų* plazdenime pasigies gilesnės prasmės, tų išminties perlų, kurie paprastai byra atplūdu už sunkų darbą — lietuviškų romanų skaitymą. Koks yra knygos idėjinis krūvis, ką autorius bando pasakyti šiuo šmaikščiu, bet niekur nevedančiu pasakojimu? Ar iš viso yra kokia rimta problema, kurią autorius romane mėgintų spręsti? Atrodytų, kad baltos vėliavos švarios: be jokių įrašų ir programinių šūkių. Lengviausia būtų viską nubraukti, tarant, kad knyga yra paprasta laisvalaikio lektūra, be jokių prasmingumo podirvių. Tačiau sunku patikėti, kad lietuvis rašytojas, ypač taurus vyresniosios kartos žmogus kaip Gļiauda, sau leistų viešai rodytis su tokiais tuščiais pokštais. Desperatiškai ieškant, galima gal sugriebti keletą probleminių ataudų. Autorius su savo protagonistu dažnai kalba apie etniškumą, tarsi klausdamas, kas tai per dylgys, kokia jo reikšmė. Bet nei vienam iš veikėjų, nei pasakotojui, nei lenkiškam jo

Povilas Puzinas

Skalbimo diena Harleme, 1956

uošviui, tasai etniškumas nėra egzistenciškai svarbus. Tai tarsi paveldėtos pirštines, kurias patogų užsimauti žiemą, bet visai nesunku numesti į užkampį pavasarį. Etniškumo problema nėra organiškai įpinta veikalo struktūron, tad neverta jos rėmuose ieškoti kokių nors prasmingumo siūly. Kai kam gali atrodyti, kad autorius įrodo visų gerai žinomą, bet niekad nenusibostančią tiesą: koks tuščias ir hedonistiškas yra tas amerikoniškas gyvenimas, į kurį puola visi lietuvių išsižadėję niekšai. Bet romane tasai tuštumas yra tik švelniai pašiepiamas, o ne graudžiai smerkiamas. Idėjinio knygos pamušalo ieškančiam to neužteks.

Toliau tų pamušalų ieškant, akin kris prasmės ieškojimo, „savęs įamžinimo istorijoj“ motyvai romano pasakotojo šnekose. Bet tai tik šnekos, o ne gyvenimu srūvanti problematika. Ir jei Gļiaudos herojus būtų gyvas, tikras žmogus, mes galėtume iširti už tokį išpuštą tuščiažodžiavimą. Bet jis gi yra artistas, autoriaus pastatytas mus linksminanti, užtat pyktis būtų

ne vietoje.

Neradus nei gilių podirvių, nei paviršium tekančių prasmingumo upių, tenka prieiti neįtikimos išvados: *Baltos vėliavos* yra lietuviškas „entertainment“ romanas. Struktūriniu humoru ir satyra grįsta pramoginė proza pas mus yra reta viešnia. Kadangi retas viešniais atsiveikinti reikia mandagiai, nežūrint visų glaudicizmų ir seksapilių, *Baltas vėliavas* ne vadinsiu „juodraščio teisėmis išleistu“, o tik „retai smagių“ romanu.

ISNAŠOS

(1) Naujadaras. Compute = computer; skaičiuoti = skaičiuoklė.
(2) Skaičiuoklė išspiovė šiuos puslapius: 261, 63, 212, 218, 123, 257, 235, 221 ir 250.

(3) 221-jame puslapyje buvo tik viena klaida, bet ryškiai, verta atskiromi paminėjimo. Autorius rašo: *sex appeal*. Čia tikrai neaiški, kurios kalbos tai žodis. Angliškai yra *sex appeal*, o lietuvių kalboje nėra raidės x. Net nežinau, kaip tokį žodį tarti, gal taip, kad rimuotųsi su *Montrealis*? Bet kaip rašyti taisyklingai? Pagal tarybų Lietuvos kalbinkus, kun. J. Vaisnui pritarant, turbūt reikėtų rašyti *seksapilij*. Bet kalbinkai dažnai vietoj smagios y kyštelį pilką (pvz., *Miami Beach* o ne *Miami Bitch*). Tuo būdu mūsų žodis greičiausiai ir pavirstų į *seksapilis*, kurį tuoj pradė-

NAUJI LEIDINIAI

• *Zeitschrift fuer Ostforschung*. Laender und Voelker im oestlichen Mitteleuropa. Schriftleitung (redakcija): Dr. Hans-Juergen Karp, Hermann Boehm. 33-tieji metai, 1 sasiuvinis Marburg/Lahn: J.G. Herder-Institut, 1984. 160 psl. Sasiuvinio kaina: DM 29.

Sis tik 1985 metų kovo mėnesį išspausdintas numeris šalia kitų spausdina dvi liuanistines studijas. Mūsų literatūrologas, rašytojas ir vertėjas iš vokiečių kalbos prof. dr. Alfonsas Šešplaukis yra jau anksčiau savo tyrinėjimui skelbęs vokiečių kalbą, pvz., leidiny *Gutenberg Jahrbuch* (Mainz) apie Mažvydą, o dabar J.G. Herderio Instituto organui Marburge davė išspausdinti savo studiją „Deutsche Uebersetzungen der „Jahreszeiten“ des Christian Donelajitis“ (Kristijono Donelaičio „Metų“ vertimai į vokiečių kalbą), kuriame apžvelgiama vertimai nuo 1818 m. Liudviko Rėzųs (Ludwig Rhesa) iki 1966 m. Hermann Buddensieg'o (p. 70-75).

Inašą į Lietuvos nepriklausomybės genezės istoriją pateikia

tume kireiuoti kaip *Anapilis* ir pradė-tume manyti, kad šnekama čia apie naują Toronto lietuvių užėigą. Taigi, nors Gļiauda aiškiai klysta, bet kaip matom, kelias į tiesą nėra nei lengvas, nei paprastas.

platoka (p. 16-56) studija: „Friedrich von der Ropp und die litauische Frage 1916-1919“ (Friedrichas von der Roppas ir Lietuvos klausimas 1916-1919), kurios autorius Eberhard Demm šiuo metu Prancūzijoje ruošiasi profesūrai. Jis nemažai surado naujų duomenų Vokietijos, Prancūzijos ir Anglijos valstybiniuose bei privatiuose archyvuose. F.v.d. Roppas gimęs Lietuvoje, tėvų dvare Biržų apskr., I pasaulinio karo metu buvo tarpininkas tarp tuometinės Vokietijos vyriausybės ir Lietuvos Tarybos su A. Smetona priešakyje, paskelbusios Lietuvos Nepriklausomybę; buvęs ir bičiuliu J. Gabrio Šveicarijoje. Tenka apgailestauti, kad autorius, temą paskyręs vienam tuometiniam politikui, išeidamas iš marksistinių prielaidų, labai suprastino F.v.d. Roppo asmenybės vaizdą, jo politinę motyvaciją. Iš F.v.d. Roppo atsiminimų žinome, kad jis kilęs iš šeimos, kuri vengdama caro Rusijos persekiojimų jau nuo 1886 m. gyveno Dresdene, kur F.d. Roppas įsigijo inžinieriaus profesiją, taigi nesiruošė dvarininkauti Lietuvoje. Bet jis teisingai pramatė Rusijos pavojų Vakarų pasauliui, todėl siekė stiprinti Rusijos pavergtas tautas, vokiečių bėdamas tarnavo Vokietijai, bet jo politinėje ideologijoje yra viršautinių, paneuropinių ir religinių bruožų, kurių autorius neišryškino.

Dr. P. Reklaitis

• Povilas Gaudys ir Jonas Dainauskas. *Lietuvių išeivijos spaudos bibliografija 1975 - 1979*. Chicago: Lituanistikos instituto leidykla, 1983. 414 psl. Kaina nepažymėta.

Ši knyga yra tęsinys „Lietuvių išeivijos spaudos bibliografijos 1970 - 1974“. Abu tomų kartu apima 14,131 bibliografinių duomenų ir 4,473 pavirzdžių. Bibliografiniai duomenys imti iš net 96 periodinių leidinių. Nepėriodiniai leidiniai (knygos, brošiūros, parodų katalogai, plėkštelės ir t.t.) sudarė 7% duomenų. Bibliografinius duomenis surinko Povilas Gaudys, o redagavo ir indeksą sudarė Jonas Dainauskas.

Šios knygos yra ypač naudingos studentams ir tyrinėtojams, kurie nori patikrinti, kas buvo rašyta kuria nors tema. Jiems tačiau būtų labai naudinga turėti ir kryžminį indeksavimą. Pavyzdžiui, tai palengvintų sekti besivystančias spaudoje diskusijas. Labai patogus, kad kartu su knyga yra taip pat paduodamas ir knygos recenzijos. Būtų taip pat gerai turėti daugiau informacijos apie indeksuojamą periodiką,

nors jos šiek tiek ir dabar yra: pavyzdžiui, įdomu sužinoti, kad „Vilnis“ nuo 1971 m. ėjo triskartį savaitę, o dabar kartą į dvi savaites. Knyga gražiai apipavidalinta ir joje sukaupta daug naudingos informacijos. Abiems knygos autoriams linkima iš-tvermės darbą ir toliau testti.

• Vytautas Alantas. *Gelmių balsai*. Aplankas dailininkės Danguolės Šeputaitės-Jurgutienės. Rašytojo portretas dail. B. Mactukevičiaus. Cleveland: Vilties draugijos leidykla, 1984. 237 psl. Kaina — 10 dol. Knyga gaunama „Drauge“.

Knygoje išspausdintos šešios „Dirvos“ konkurse premijuotos novelės. Knygos gale: trumpa Balio Gražulio studija apie Vytauto Alanto noveles.

Novelių tematika labai įvairi ir skaitytojai dažnai paruošiamos staigmenos. „Viskas galėjo kitaip susiklostyti...“ galas švelniai ciniskas. „Ugly Lithuanian“ — tarsi stilizuotas „True Confessions“ pasakojimas. „Karalaitė Gaudimantė“ — eksperimentinė istorinė novelė. „Gelmių balsai“ — psichologinė studija. Čia dailininkė Natalė Vilmantienė priversta iš naujo pergyventi savo apsisprendimą — rinktis meną ar Alkio siūlomą šeimos gyvenimą. Padeda apsispręsti gelmių balsai: „Neaukok ateities dabartiai, aukok dabartį ateitčiai“. Dramatiškos novelės gale Natalė vėl suvilioja gelmių balsai. „Sachmatų partija su giltine“ yra įdomus bandymas įsijausti į okupantams tarnaujančio Mariaus Ramoto dviasios pasauli, o taip pat ir jo viršininko Monogojedovo. Įtampas išrisimas novelėje sprendžiamas, labai drąsiai. „Mėnėsienos siūta Baublio paunksmėje“ yra pati lyriškiausia iš visų šėsių novelių — tai savitas vidurvasario nakties sapnas.

Vytautas A. Dambra

Pamokslas

Anais laikais Rytų Aukštaitijoje...

Sunkiai ir lėtai, lyg nenorėdamas, lipo sakyklon klebonas Tadas Gaurys, o stambus kūnas jo žingsnius prilaukė. Užlipęs sustojęs tarp dailiai išdrožtų medžio angelukų su auksiniais sparneliais, tėviškai uždėjo ranką ant dešiniojo galvos ir, tarsi nudegęs, ją atitraukė. Po to traukė nosinę iš po kamžos ir atsidusęs šluostė dulkes. Dukart aštriai dirstelėjęs į paraudusį zakristijoną, stovintį prie didžiojo altoriaus, pagalvojo, kad net ir tuo dievo-baimingu bažnyčios tarnu nebegalima pilnai pasitikėti.

Klebonas žinojo, jog kiekvienas pamokslas turi dvi dalis: vieną lengvą, kitą sunkią — Evangelijos skaitymą ir skelbimą Dievo žodžio. Sunkiosios dalies jis bijojo, kaip bado, maro, ugnies ir karo. Praeityje jis jau ne kartą buvo padrasinęs vikarą, kurį jis senoviškai vadino kamendorium, sakyti pamokslą klebono laikomos sumos metu, o linksmas ir paklusnus kunigėlis visados sutikdavo. Štai ir aną sekmadienį klebonas vėl gyrė vikarą dėl jo gražių pamokslų, kurių ir jam esą malonu klausytis, ruošdamas dirvą sekantiems prašymui. Tasai juokais paarino: „Jei mane vėl šauksi, be sidabrinio Basanavičiaus nebeišsiksi.“ Penki litai dykai nesiraičioja, bet juos kai kada naudinga pamiršti, tik klebonas gėdijosi prisipažinti, kad jis vengia pareigos prieš Dievą ir prieš žmones.

Pamokslai neleido klebonui ramiai gyventi. Amžinai galvok ką sakyti, galvok kaip sakyti. Nedaug tegelbėjo ir jam žinomas evangelijos padrasinimas

nesirūpinti, kaip ir ką kalbės, nes „tą valandą jam bus duota, ką jis turės sakyti“.

O čia ir vyskupas susirinkime gėdino kunigus dėl svetimybių naudojimo ir per didelio tarmiškumo. „Kiekvieno kunigo pareiga yra gražiai ir taisyklingai kalbėti lietuviškai; jūs ir šia prasme turite būti pavyzdys parapičiams“ — taip aštriai vyskupas taisyk pasakė. Todėl net breviorių kalbant mintys nejučiomis nukrypavo prie kito sekmadienio pamokslų, o tada malda būdavo nebe malda. Ne kartą vaikščiodamas po šventorių savęs klausė: „Nejau pamokslai yra taip žmonių išganymui reikalingi, kai Dievo žodį geriausia liudyti geru pavyzdžiu ir meilės darbais?“ Jis buvo teisus taip galvodamas; gaila, kad jisai kalbėjo tiktai sau.

Vikaras klebonui nuolat siūlydavo medžiagos pamokslams pasiruosti. Duodavo jam evangelijos aiškinimų, gražių pamokymų ir šventų atsitikimų. Šį kartą irgi visko prisiūlė, bet juo daugiau Gaurys skaitė, juo labiau viskas maišėsi, ir jis tik be reikalo jaudinosi. O ką kalbėti apie nemigą ar apie sapnus, visuomet negerus: tai sakyklos priekis atsiverdavo, ir jis krisdavo aukštyn galva, tai, žiūrėk, vargonininkas, su kuriuo ne kartą blogu žodžiu nepersimetė, vydavosi aplink varpinę, norėdamas brauningu nušauti, o jis bėgdavo, kojų nepavilkdamas ir rėkdamas be balso. Baugu tokias nesąmones net prisiminti.

Bloga žmogui, kai mintys kačių išbėgiotos, kai sapnas žmogų prakaite išmirko. Dar galima būtų suprasti, kodėl važiuojant ar einant pamokslą mintis, kaip kipšas, įkyriai lenda galvon, bet imti knygas, ruošti pamokslui ir sąmoningai kankintis — tai jau per daug. Kad ir vakarykštė naktis: lošdamas preferansą, klebonas policijos viršininkui šelmiškai

juokėsi pro siaurus akių plyšelius, tiesiog kikenė, nuolat kartodamas: „Taigi, taigi, vėns, vėns, ponas Silvestrai, septyni pikučiai, taip-sakunt, septyni pikučiai...“ Kaip tik tuo metu, lyg šmėkla, dingt į galvą rytoj sekmadienis, rytoj pamokslas — ir viskas linksmumas iš karto išgaravo. Vakaras buvo beveik sugadintas. Ir atsitiktai man, kai korta eina, su draugais linksma, o vakarienė trejom devyniom užpilta.

Apie savo kankynę Gaurys niekam neprasitarė. Tiesa, kartą jis nuovados viršininkui labai privačiai pastebėjo, kad kunigui reikia geležinės sveikatos, nes vien pamokslai gali nuvaryti į kapą — be laiko ir be reikalo. Viršininkas ranka numojo: „Klebėne, atrodai stiprus, kaip klebonijos baltiai — išlaikysi. Kiekviename darbe yra nemalonių. Ir man buvo nesmagu Visų Šventųjų naktį miškuose to ruskelio plėšiko ieškoti. Tupėdamas už kelmo, vos manęs nenupylė“.

Miestelio rabinas kartą kleboną paklausė: „Kam jūs, krikščionys ir dar katalikai, sakote pamokslus? Aš sinagogoje giedodamas skaitau talmudą, o mokau ir pabarau atskirai: tą, kurį reikia, ir tiek, kiek reikia.“ Klebonas Gaurys nutarė, kad vien dėl to rabino darbas buvo žymiai lengvesnis, nors jam nepatiko žmonės su barzdom ir dargi ilgais peisais, o Senajame Testamente avinėlių pjauti atrodė žiaurus dvasinininko amatas. Iš tiesų, kiekvienas užsiėmimas turi savo bėdas — taip žmogus esi sutvertas ašarų pakalnėje.

Klebonas perskaitė ilgą Verbų sekmadienio evangeliją ir save širdy pagyrė, kad skaitydamas ne per daug taisėsi. Baigus skaitymą, parapija užgiedėjo gavėnijos giesmę. Klebonas geidė, kad tasai giesmės posmas niekados nesibaigtų. Ranka braukdamas per ežiuku kirptus plaukus, jis iš karto užtirpo: galva ir plaukai buvo

šlapi, pamokslas dar nepradėjęs. Bandė save raminti, o širdis dar greičiau daužėsi.

Kaip visuomet, taip ir šį kartą jis nežinojo nuo ko pradėti. Tai ko tada vertas visas pasiruošimas?!

Kaip tyčia, vėl kipšo darbas, jis prisiminė, kaip prieš koki mėnesį, vikaro įkalbintas, sutiko pamokslą aiškinti poteri „Tikiu į Dievą“. Vikaras sakė: „Kas gi nežino Apaštalių Ispazinimo; reikia tik parapičiams padėti „Credo“ giliau įsisąmoninti.“ Dalykas atrodė iš tikro paprastas, o kiek taisyk jis prisikankino! Kalbėti „Tikiu į Dievą“ kiekvienam lengva ir paprasta, bet kai pradėdi jį aiškinti — tam poteriui galo nėra. Kiek kartų jis klydo ir taisėsi, kiek kartų užmiršo, kurioje poterio vietoje jis buvo. Kokia gėda! Atrodė, klebonas ne poterių nebeatimėna.

Giesmė nutilo. Bažnyčios tylą drumstė tik vienas kitas susosėjimas. Klebonas griebėsi sakyklos briaunos, nervingai atsikosėjo ir, nė negalvodamas, persižegnojo. Momentas buvo kritiškas: net ir šventieji šoniniuose altoriuose atrodė susirūpinę. Gaurys jautėsi užlipęs sakyklon parapičių pajaukai, o pajauka prilimpa. Koks žiaurus kunigo likimas; daryti tai, ko nenori!

Nevilty šaukdamasis šventojo Judo Tado, kuris žmones gelbsti sunkiausiose jų gyvenimo valandose ir visai neužtarnautai nešioja Judošiaus vardą, klebonas staiga atsiminė, jog šiandien yra Verbų sekmadienis, kada Bažnyčia mini Kristaus įėjimą Jeruzalėn Kalvarijos kanti. Tai turbūt buvo aiški šventojo malonė. Nesigailėjo klebonas Jo garbei pastatęs šoninį altorių, priešais sakyklą, kai daugelis parapičių raukėsi, bijodami Judošiaus vardo. Tik antras šventojo vardas — Tadas — projektą išgelbėjo, o

Tadu vadinosi jis, kunigas ir parapijos klebonas Tadas Gaurys.

— Broliai ir seserys Kristuje, — kone aimanuodamas prabilo klebonas, o širdis krūtineje šoko pasitupkole.

Parapietiniai sužiuro, lyg kleboną matytų pirmą kartą.

— Ne aš plauku — Verba plaka, — iššoko sakiny, lyg juodas katinas iš suraizgyto minčių tinklo. — Taip žmonės sako nuo senų laikų, — pasteisindamas pridėjo. — Ką visa tai reiškia?

Ilgai galvojo, atsakymo neradamas.

— Trumpai priminsiu ilgą evangeliją, kurią mūsų Motinos Bažnyčios vardu prašiau jūsų atsidėjus visiems atidžiai pasiklausyti. Gal tada suprasime, kaip ta verba plaka Viešpatį, dangaus ir žemės sutvėrėją, ir Jėzų Kristų, Jo Sūnų, mūsų Viešpatį...

Laiku save sustabdė. „Juk aš pradėdau kalbėti ilgąjį poteri“ — pagalvojo, ir jau prakaistas žliaukė klebono veidu ir smakru. „Kalbėk apie Jeruzalę“, kažkoks paslaptingas geradarys iš kažkur kuždėjo, — „kalbėk apie Jeruzalę!“

— Jeruzalė, — lyg aidu atkartoto klebonas paslaptingojo susleriaus žodį, — Jeruzalė yra žydų miestas (pauza). Mieste matome didingą reginį: Jėzus Kristus joja apsižergęs asilą ir verkia (pauza). Kitaip sakunt, joja ant asilaitės (pauza). Ko jis verkia — niekas nežino. Žino tik Jis, nes Jis yra Dievas, visagalis, visumantautis, visa suprantantis, ir panašiai, (pauza). Verkia, nes Jam, kaip maždaug Šventame Rašte pasakytą, gaila vištos su išlakščiusiais viščiukais, kurių negalima surinkti. Kitaip sakunt, gaila Jeruzolimos, kuri nebesurinko akmenų, kai viskas bus priešų nugriauta ir dargi nuturiota (pauza). Viščiukai tai mes, nusidėjėliai, o perekšlė višta, tai mūsų motina Bažnyčia, kuri ne tik verkia, bet netgi rauda, žiūrėdama į pijokus, laidokus

Knygos vasaros atostogoms

Pagal Amerikos spaudos paprotį, vasarai atėjus, norime skaitytojams pasiūlyti, atostogų važiuojant arba smagiai namie pasiliekančiam, įsigyti ir paskaityti kai kurias lietuviškas knygas, kurių atranką padarė Kazimieras Rožanskas, „Draugo“ knygyno vedėjas. Viena iš jų yra anksčiau išleistas, ir dabar tiek atpigintose, jog bus tik vasarinė dovana lietuviui skaitytojui, kitos — visiškai naujos, todėl itin aktualios ir idėjomis. Jos visos gaunamos „Draugo“ knygynė, 4545 West 63rd Street, Chicago, Illinois 60629.

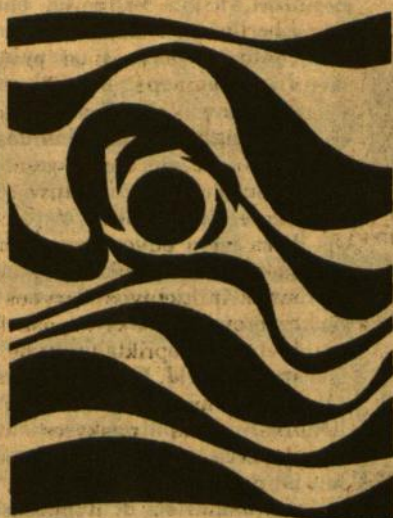
Romanai ir apysakos

Baranauskas, Albinas. Rudenys ir pavasariai arba Užplynių Pultinevičius namie ir svetur. II dalis (Chicago: Lietuviškos knygos klubas, 1976). Kaina — buvo 6 dol., dabar 2 dol. III dalis (Chicago: Lietuviškos knygos klubas, 1978). Kaina — buvo 8 dol., dabar 3 dol. Jam vienam būdingu sodriu ir samojum perplintu stiliumi rašytojas per tris toms pasakojimo herojaus Užplynių Pultinevičiaus nuotykius, pergyvenimus ir samprotavimus. Kiekvieną iš trijų knygų galima skaityti ir atskirai — kaip pats autorius pažymi, geriausiai pradėti nuo trečiosios, iš kurios „pasisemtomis žiniomis apie Užplynių Pultinevičių bus galima nustebinti net senus jo pažįstamus“.

Baronas, Aloyzas. Abraomas ir sūnus. Romanas, laimėjęs „Draugo“ 1972 m. konkursą. (Chicago: Lietuviškos knygos klubas, 1973). Kaina — buvo 4,50 dol., dabar 2 dol. Jau senatvės sulaukęs Amerikos lietuvis išeivis Stukenas susiduria su savo vaikio Gusto audringos jaunystės problemomis: jas išsprendžia, pasitelkdamas gyvenime sukaupę, išmintį ir išdėstydamas, kurį įstengia aprepti tai, kas nauja, nesuprantama ir atgrasu.

Gailius, Jonas. Gundymai. (Buenos Aires: „Laikas“, 1957). Kaina — buvo 2 dol., dabar 1 dol. Gyvais dialogais parašytos neilgos apysakos tema — santuokinė neįtikimybė, jos katastrofiškos pasekmės ir veikėjų kelias atgal į tikrovę.

Glauda, Jurgis. Ora pro nobis. Romanas, laimėjęs „Draugo“ 1952 m. konkursą. (Chicago: Lietuviškos knygos klubas, 1953). Kaina — buvo 5 dol., dabar 2 dol. Čia atkuriama pirmosios sovietinės okupacijos nuotaika ir Lietuvos

NAUJŲJŲ METŲ ISTORIJA Birutė Pūkelevičiūtė

žmonių išgyventos kančios. Plačiai vaizduojamas tuomet rusinamo Kauno miesto gyvenimas, dialektiškai kritikuojama sovietinė sistema, žvelgiama į kančios ir aukos prasmę.

Kavaliūnas, Vacys. Aidai ir šėšėliai. Romanas, laimėjęs „Draugo“ 1971 m. konkursą. (Chicago: Lietuviškos knygos klubas, 1972). Kaina — buvo 5 dol., dabar 2 dol. Romane sutinkami, autoriui būdingi, prie savo sielos pergyvenimų susitelkę veikėjai. Veikia stipriausios žmogiškos emocijos: meilė ir neapykanta, pavydas ir kerštas, bet taipgi ir žmogaus žemiškos nedalios pergyvenimas.

Kavaliūnas, Vacys. Hester. (Chicago: Lietuviškos knygos klubas, 1974). Kaina — buvo 4,50 dol., dabar 2 dol. Atsiremęs į žydiškąją tradiciją, autorius intymiai vaizduoja žmogų, norėdamas suvokti žmogiškos buities paslaptį, kurioje gyvenimo realybė sustinka su svajone ir stebuklu.

Kralikauskas, Juozas. Martynas Mažvydas Vilniuje. Romanas, laimėjęs „Draugo“ 1975 m. konkursą. (Chicago: Lietuviškos knygos klubas, 1976). Kaina — buvo 6 dol., dabar 3 dol. Istorinis romanas, atkuriantis senosios Lietuvos iškarpą stilingu vaizdu, sodriu žodžiu ir ryškiais veikėjais.

Melnikas, Petras. Debesys ir properšos. (Chicago: Lietuviškos knygos klubas, 1977). Kaina — buvo 6 dol., dabar 2,50 dol. Įtartinai ir vakarietiškoji filosofija okupacijos nuotaika ir Lietuvos

lietuviškos tematikos romane sprendžia kai kurias išeivijos gyvenimo problemas.

Pūkelevičiūtė, Birutė. Naujųjų metų istorija. Romanas, laimėjęs „Draugo“ 1973 m. konkursą. (Chicago: Lietuviškos knygos klubas, 1974). Kaina — buvo 4,50 dol., dabar 2,50 dol. Romane personažai nauji išeivijos prozoje, literatūriškai teisingai, gyvena ant dviejų pasaulių — senojo ir jį gyvenimus bei veržiančio naujojo ribos. Skaitytoją ypač sudomina lietuviškos moters stereotipo ironiškas išlukštenimas.

Tininis, Juozas. Dailininko žmona. (Chicago: Lietuviškos knygos klubas, 1970). Kaina — buvo 5 dol., dabar 2 dol. Erotinės tematikos romanas, kurio personažai nuvirstę Pietų saulės — šį kartą Australijos dangaus. Erotinė meilė čia aiški ir galinga, grąsinanti ir kultūrinė, ir tautinėms vertybėms, kai su jomis sueina į konfliktą.

Volertas, Vytautas. Gyvenimas yra dailus. (Chicago: Lietuviškos knygos klubas, 1964). Kaina — buvo 2,50 dol., dabar 1,50 dol. Romanas, sujungiantis lietuvių emigranto pasaulio dvi dalis — gyvenimą Lietuvoje ir šiame krašte, piešiantis išeivijai gyvenimą margame Amerikos didmiestyje.

Volertas, Vytautas. Greitkelis. (Chicago: Lietuviškos knygos klubas, 1981). Kaina — buvo 6 dol., dabar 3 dol. Romanas savo medžiaga semia iš dabartinio lietuvių išeivijai gyvenimo, „jau perlipusių lietuviško uždarmo tvorą ir Amerikos ar kurio kito krašto politiką, gamyboje bei kultūros kloduose besijaučiančių kaip žuvis vandenyje“ (k. brd.). Tą medžiagą autorius panaudoja

ne tik romano gyvam gamtovaizdžiu sukurti, bet ir veikėjų psichologinei gelmei atskleisti.

Trumpoji proza

Didžiulytė-Mošinskienė, Halina. Ošiančios pušys. (Chicago: Lietuviškos knygos klubas, 1968). Kaina — buvo 2,50 dol., dabar 1 dol. Trumpų vaizdėlių rinkinys, kuriems medžiaga semiamas iš tėviškos bei savo artimųjų prisiminimų, Lietuvos peizažo, o jiems paralelės — iš Brazilijos gamtovaizdžio ir jos dabartinio gyvenimo. Skaitytojas bus palietas autorės subtiliai perteikiamo tėvynės ilgesio ir geresnių laikų nostalgijos.

Dovydenas, Liudas. Karaliai ir bulvės. (Chicago: Lietuviškos knygos klubas, 1973). Kaina — buvo 4,50 dol., dabar 2 dol. Liaudies pasakų rinkinys, perleistas per rašytojo kūrybingą vaizduotę. Iš tikrųjų tai pasakos suaugusiems, ne vaikams, nes autorius mūsų laikų problemas įvelka į pasakos fantastinius rūbus.

Anglų novelė. Anglų rašytojų novelių antologija. Sudarė Povilas Gaučys. (Buenos Aires: „Laikas“, 1974). Kaina — buvo 3,50 dol., dabar 1 dol. Tai stambi žymaus mūsų vertėjo paruošta knyga, su įvadu į anglų novelės pasaulį. Jo atrankoje susitiksime kai kuriuos žymiuosius novelės žanro kūrėjus anglų literatūroje, o taip pat ir nelabai žymius, bet savaip įdomius. Ji pradedama Dickenso kūrybos pavyzdžiu ir baigiama jau mūsų laikų rašytoju airiu O'Flaherty.

Ispanų novelė. Ispanų rašytojų novelių antologija. Sudarė Povilas Gaučys. (Chicago: Lietuviškos knygos klubas, 1980). Kaina — buvo 10 dol., dabar 3 dol. Kitas stambus vertėjo Povilo Gaučio rinkinys, taipgi supažindinantis skaitytoją su ispanų novelės raida ir atskirais rašytojais. Ispanų novelė, kaip ir visa ispanų literatūra, savo estetika yra dūvisi paskatą avangardinei kūrybai beveik visais laikais, o ypač jos požymiai ir rūpestiai sutampa su mūsų dienų dvasia. Todėl ši antologija skaitytojui gali būti ne tik įvadu į ispanų literatūros pasaulį, bet ir į pasaulinę literatūrą apmai.

Jankus, Jurgis. Kol esu čia. Pasakojimai. (Chicago: Lietuviškos knygos klubas, 1979). Kaina — buvo 8 dol., dabar 4 dol. Gerai pažįstamu, meistrisku Jurgio Jankaus pasakojimo stiliumi skaitytojas džiaugsis ir čia — knygoje susidurs ne tik su Lietuvos kaimo jaunystės nostalgija ir dabartine jos atomazga, giedria

(Nukelta į 4 psl.)

Marija Černeckytė-Sims

OBELŲ ŽIEDUOSE

Skrenda mano mintys,
O aš jas vejuosi:
Čia, va, pasislėpsiu
Obelų žieduose.

Išdykęs vėjelis
Draiko mano plaukus,
Nežinau, kur bėgsiu,
Tavęs nesulaukus.

Aš savo dalelę
Medžiams išdainuosiu;
Sakas glamonėsiu,
Žiedus išbučiuosiu...

O jei tu ateisi,
Pati pražydėsi —
Obelų žieduose
Saulė suspindėsiu.

PRISIMINIMAI

Tyliosios naktys ilgesį audžia,
Primena dainą, seną ir graudžią.
Dangų mėnulis pasaką seką,
Per mano veidus ašaros teka.

Mintimis plaukia prisiminimai:
Tėviškos sodai, laukai, arimai,
Žaliasis miškas, upės vingiuotos,
Brolių kaimiečių vaišingos puotos.

Prisiminimai džiaugsmo jaunystės,
Kai skaidrios mintys gimė ir vystės.
Ten, rodos, viskas laime žvangėjo,
Bet viskas, viskas kažkur nuėjo.

MISKE

Jau vėjas nurimo ir liovės griaustinis,
Ir debesys nunešė lietus.
Paglostė šakas spindulys deimantinis,
Kad beržas ir eglė kvėpėtų.

Plačiai išsibarstę mėlynių karoliai.
Iš debesio saulė tekėjo.
Lašelis lietaus, nusirites į žolę,
Kaip perlas, prieš saulę žibėjo.

SKELIU UGNĮ

Skeliu ugnį, degu žiedus.
Viskas, viskas man valia!
Džiaugsmo giesmės visiems giedu,
— Tai jaunystės vis dalia.

Bėgu, bėgu — marksta akys.
Ir sustoti negaliu.
Mano mintys nusirito
Gale lauko upelių.

Žalios pievos ištisinės,
Pilnos deimantų, perlų...
Širdis plečiasi krūtinėj —
Dar svajot ne per vėlu...

SPINDULĖLIS VAKARU

Baltu krantu nusirito
Spindulėlis vakarų.
Okeanas saulę krito,
— Viskas sukasi ratu.

Mano veidu nusirito
Baltas rūkas vakarų.
Ir vis bėga, ir vis ritas
Spindulėlis tuo krantu.

Basos kojos. Rasos krito —
Pučia vėjas vakarų.
Spindulėlis dar vis ritas —
Bėgu, bėgu aš krantu.

Šių metų balandžio mėn. 9 d. Grosse Point Farms, Michigan, mirė anksstyvės JAV lietuvių išeivių kartos poetė, visuomenininkė ir žurnalistė Marija Černeckytė-Sims. Buvo gimusi 1906 m. rugsėjo mėn. 30 d. Juodbiudžio kaime, Veiverių valsčiuje, Marijampolės apskrityje. Mokėsi Veiverių vidurinėje mokykloje ir Kauno mergaičių mokytojų seminarijoje. Į JAV atvyko 1928 m. ir apsigyveno Detroito. Ištekęsui už dr. Jono Sims, visą laiką dirbo JAV lietuvių kultūrinės, visuomeninės ir šalpos organizacijos. Bendradarbiavo veik visuose JAV lietuvių laikraščiuose. Po Antrojo pasaulinio karo ji itin rūpinosi lietuvių pagalbę aktyviu iš Vakarų Europos ir įkurdinimu JAV-se.

Dar Nepriklausomybės metais Lietuvoje buvo išleistas jos pirmas poezijos rinkinys *Ellerščiai iš užjūrio* (1938), JAV-se — *Mano dainos* (1948). Visos jos kūrybos — ankstesnių knygų ir naujų *Ellerščių* sutelktinė *Ant kryželių senų* buvo išleista Chicagoje 1959 metais. Jos mirė ypač pažymėjo ir apgailestavo Michigano valstybės amerikiečių visuomenė: *Poetry* žiniaraštis, leidžiamas The Poetry Resource Center of Michigan, Michigano valstybės atstovas JAV senate Levin ir detroitieškė spauda. Marija Černeckytė-Sims į lietuvių literatūros istoriją įeina kaip viena ryškiųjų ankstyvosios JAV lietuvių išeivijos poetų.

ir piemenis — ne tuos kurie kiales garbingai gano, bet tuos, kurie, taip sakant, iš prigimties yra blogo būdo ir piemeniška elgiai.

Moterėlės klausėsi ištisusios kaklus, o keli ūkininkai susižvalgė. Vienas pro ūsus sumurmėjo žmonai: „Prie ko čia perekšlės vištos?“ Dievobaiminga žmona apsimitė negirdinti.

Šioje vietoje klebonas pajuto, kad jo dešinė koja virpa, o didysis pirštas dilgisi. Nusigandęs pradėjo kosėti, judindamas užtirpusį pirštą.

— Žmonės! — staiga, lyg nusigandęs, dideliu balsu sušuko klebonas, ir parapiečiai kėlė galvas, lyg juos vardu šauktų. — Žmonės! Jeruzolimoje, ar lietuviškai pasakius, Jeruzalėje, lekia į visas puses, lenda vienas kitam po kojom, stumdosi, kaip kermosius per atlaidus; visi nori būti arčiau asilaitės ir mūsų Viešpaties. Gerai dar, kad kitiokių gyvulių ar romonių su arkliais nesimato, o tai kurį užmuštų ar be reikalo subadytų (pauza). Ne tik bėga tie nenuoramos — jie drasko lapus, žabrus renka, laužo šakas ir jas meta ar gražiai kloja po kojom asilaitės, kad jai būtų minkščiau eiti, o Jėzusui minkščiau joti. Kiti žmonių akysse velkasi savo viršutinius apdarus, ubagas deda paskutinį laskutą, kitas kamizelką, ar ką panašaus, trečias įsiskaitėvis net gerą žiuponą trenkia, vans, vans, taip sakunt (pauza). Vaikai irgi laksto, tėvų neklauso, o mergaitės tai čia, tai ten gal nasturnika, gvazdiką, o gal, kitaip sakunt, žydišką kvietką, kaip per procesiją, meta ant Viešpaties kelio (pauza). Tik varpai neskamba, nes sinagose jų nėra (pauza). Tai daroma iš pagarbos ir meilės, nes Jo šlovė ir galybė per amžių amžius aaa...

Vos susilaiko, iš įsismaginimo neištars „amen“.

— Hosana! — surinka susigriebęs klebonas Gaurys. — Hosana šaukia pasi-

tusi minia iš džiaugsmo. Visi tik rėkia „hosana“, vienas kito negirdėdami ir neklausydami. Visų toks ūpas, kad, labiau pasitvirtinę tikrai nepagalėtų nei karvės, ar veislinio jaučio, kaip Abraomas nepagalėjo savo nuosavo vaiko, kurį Dievas pačiu laiku išgelbėjo, sulaukdamas jo ranką ir prašydamas aukai papjauti baroną.

Klebonas nutyla, traukia iš rankovės nosinę, šluostosi prakaitą. Meta žvilgsnį vienur, meta kitur, nieko nematydamas ir niekur nežiūrėdamas, kol akys instinktyviai nukrypsta prie šoninio altoriaus, iš kurio šventas Judas Tadas, pakėlęs du pirštus, lyg bara, lyg laimina.

„Kalbėsiu dabar, kas ant greitųjų į galvą ateis“, — atsiprašančiai praneša savo stebukladariui, kuris jį kantriai guodžia savo tylėjimu.

— Broliai ir seserys, neklyskime saulės spinduliuose! — ne negalvodamas pasako klebonas. Šis sakinyas, kaip nerami dvasia, kiekviename pamokale jį persekioja. Jį pats nevidonas šioje šventoje vietoje ant liežuviu uždeda. „Velnias lenda, kur tik skylė randa“, — pagalvoja. Tikras užčeravojimas! Jis niekados nesupras, kodėl jis vis turį sakyti „neklyskite saulės spinduliuose“. Gal kur skaitė, gal girdėjo, gal tik taip susidėjo...

Valandėlę galvoja nukaitęs, kaip reikėtų tęsti toliau.

— Mieli parapijonys! Neklaidžiokime šviesoje, nes nesame akli (neblogai pataisau mintį, pagalvoja). — Neklaidžiokime kaip apuokai ar pelėdos, bijokime judašimčio velnio, kaip velnias bijo kryžiaus. Todėl ir sakoma: „arklio saugokis iš užpakalio, jaučio iš priekio, o šėtono iš visur“. Nes tie, kurie šiandien Jeruzolimoje kelia ermiderį, šaukdami „hosana“, už penkių dienų, didžioje pėtnyčioje, arba, kitaip sakunt, didįjį penka-

dienį dvasiniame suglumime, velnio apstėsi, dvasios tamsybėje, kaip paskučiausi galvijai blyus ir baubs: „Nukryžiok!“. Todėl Kristus Jėzus ir verčia ant asilaitės; jis kiaurai permato nevidonų širdis, niekšų nedorybes ir liuciferio galybę ant silpnos dvasios žmonių (pauza). Kas žino, gal verčia ir asilaitė, nors ir minkštai eidama per bruką su Kristumi ant nugaros, kas, taip sakunt, yra maloni našta (pauza). Reikia ir mums, nusidėjėliams, verkti slenkstį apsikabinus, nes už penkių dienų Pilotas rankas mazgos, plaudamasis nekaltojo krauju; dievobaimingos moterys graudžiai raudos, nors ir ne jų vaikas. Šventa atpaktūtojus pasilėdėlė Magdalena iš meilės irgi skausmo ašaras lies. Baisūs dalykai dėsiai didžiosios pėtnyčios, vans, vans, penktadienio trečią valandą, kai perkūnas griaus, o griausmas trankysis; Judosius karsis, o numirėliai kelsis. Širdis neišturs, kai debesys lis lietuimi teisybės.

Klebonas regimai išgyveno savo žodžius, nes jis samoningai nukreipė akis į stacijų kryžių. Jo akysse pasirodė ašaros. Ne vienai dievobaimingai moterei ant blakstienų besisupančios ašaros apsisprendė ne džiūti, o vėdu riedėti žemyn. Joms buvo gaila ir kenčiančio Kristaus, ir regimai kenčiančio klebono.

Po to klebono Gaurio veido išraiška pasikeitė ir jis, kone pykdamas, kalbėjo: — Šitaip su Viešpačiu elgtis negalima! Kas tai matė kryžiuoti Dievą! Tai aršiau, negu pikčiausiu razbaininkų darbas. Mūsų parapijoje neatpaktūtovejį griekynkai, net gyvuliai galvas lenktų ir ant kelių kauptų. Nes, nes, nes... Aš, taip sakunt, žodžio nesurandu. Tai ne šventavystė, tai dievažudystė. Žiaurui! Begėdiska!

Vėl nutilo.

Klebonas nutarė kaip nors baigti pamokslą, nes dešinė koja, kurį laiką aprimusi, vėl pradėjo drebėti, o išlaikyti jo

svorį ant vienos kojos — ne juokas. Nutaręs duoti kokį trumpą pamokymą, klebonas Gaurys pradėjo kalbėti apie vieną parapietį, kuris girtas prie bažnyšios burnodavo, ubagus botagu vaikųdavo, davatkomis liežuvi rodydavo ir kaip kartą, važiuojant pro kapus, arklys pasibaidė, jį išvertė, sulaužė blauzdą ir dantis išmalė. Pagal klebono pasakojimą, tasai nusidėjėlis be dantų juokdavėsis, kaip nabašninkas, ir net savo nuosavą žmogą gąsdindavo, kad jo prisileisti nebenorėdavo.

— Ir jūs, kurie klausotės Dievo žodžio per nevertą jūsų tarną, prašau jus gražiuoju ir dargi maldauju: susimildami, nebūkite tokie — būkite kitokie! Būkite, kaip šiandien: ne tik švariai nusiprausę, gražiai apsisivilę, taurais ar gultinų nublizgintais čėbatais ar kamašais, bet atėję nuosirdžiai pagarbinti Dievo, nes niekas į bažnyčią baramas nuvestas poterių nekalba. Taigi, jei ašena patys, irgi nuodėmingas, maldauju malonės, tai ir tu, ir tu, ir tu — klebonas badė tikinčiuosius pirštu jų nematydamas, nes jo akys buvo užmerktos — žiūrėkime, kaip dangun patekti, nes rojaus vartai yra siauri, o pragarų plačiai praviri. Taigi tu, griešnas žmogau, šalinkis nuo tų, kurie rėkia „nukryžiok!“, nes juokis iš šventų žmonių ir šventų dalykų, nes ir tu pats neši kryžių, o cvieką ir uknolius tau kals pats Dievas pagal tavo dorus ir nedorus darbus. Be doros laimė nesiklos! Taigi šaukimės Verbų Viešpaties, Jo mielaširdystės; prisipažinkime visi nusidėję, suskaitčiuokime negerus darbus ir jų išpažintyje atskratykime, po to atgaila ir gerais darbais atsilgyinkime ir dorai gyvenkime, nes dorybė ir teisybė nedega ugnyje ir neskesta vandenyje.

Moterėlės lingavo galva, lyg sakydamos: kas teisybė, tai teisybė. „Sakyti amen, ar dar ne?“, — svarstė

klebonas. Vienas kanaaninkas jam buvo minėjęs, kad pamokslu gale dera prisiminti, apie ką pradžioje buvo kalbama; taigi suvesti galą su galu. — Lengva patarti — sunku išpildyti“, — atsimeina, tasyk pagalvojo. Bet čia jam švystelėjo palaiminga mintis:

— Nemanykite, brangieji, kad Verba jau yra Velykos. Verbų sekmadienis dar vis gavėnia, didžioji savaitė, sausas pasninkas. Dar negalima laisvai čirškinti lašinių ant petelnės — reikia gyventi ant silkės, cibulio ir bulvės. Gal smokas ir nėra toksai malonus, kaip kepti spigūčiai, bet yra sveika ir dargi maistinga. Dar negalime mes, krikščionys ir taipogi katalikai, valgyti kaip Pienocentre, kur prie svieste keptų gražių sušėkavotų bulvyčių duoda smetoną pataisyto rūguto pieno, ką net sekmadienį Kauno ponai valgo ir svečius iš kitų kraštų atsiveda.

Čia klebonas pajuto seilę maloniai atsimušiančią į dantis, nors per visą pamokslą burna buvo sausa, kaip išdžiūvęs šulinsys.

— Cibuliukai turi gerą kvapą, — eksperto tonu tęsė klebonas, — o jei pasitaiko ešerys, kuojas, ar lydekaio apyriebe uodega, tai galima ir maistingai užkirsti, ir gavėnios nesulaužyti. O tada, taip sakunt, Dievui garbė, o mums dvasinė nauda.

— Verbos nėra nei Kalėdos, — įsismaginęs tęsė Gaurys, — kada, atsigavęs po Advento ir Kūčių žmogus, šveiti kumpi, paršiuką, dešras, kiaulieną, visokią paukštieną ir babką su razinkom ar čigoną; kada į silkę ne iš tolo nežūrim ir net kvapo nepereina. Kada visi su gražiausiom Betliejaus giesmėmis prisimename, kaip Jėzusiuką Kristusiuką mažučiuą kūtelėję karvė ir jautis, ar panašus gyvulus (ant greitųjų nebeprisimenų) kvapu ir oru šildė, Betliejaus (Nukelta į 4 psl.)

Chicago teatroose

Augusto Strindbergo dramos

„Stipresnieji“

Švedų rašytojas August Strindberg (1849-1912) savo beletristinė ir dramine kūryba yra pasiekęs pasaulinio garso. Nesvetima jam buvo ir poezija. Paveiktas Nietzsche's filosofijos ir sunkių gyvenimo lūžių, jis daug svyravo ir ieškojo, kol grįžo į krikščionybę, apie kurią pareiškė, kad tai vienintelė jam galima gyvenimo forma. Ypač jis priartėjo prie katalikybės. Patvarkė, kad po jo mirties paminkle būtų įrašytas jo pamiltas šūkis: „Ave crux, spes unica“ (Sveikas kryžius, vienintelė viltis). Ta jo paskutinė valia buvo įvykdyta.

Chicagoje šiuo metu eina pora Strindbergo dramų: „Miss Julie“ ir „The Stronger“. Ši pastaroji pastatyta Stage Left teatre, 3244 N. Clark, eina drauge su Lanford Wilson drama „Great Nebula Orion“. Kadangi abiejose dramose tik moterų personažai, tai teatras jas garcina — „Wilsonas ir Strindbergas apie moteris“.

Strindbergo dramoje „The Stronger“ veiksmas vyksta Kaldų išvakarėse, Paryžiaus kavinėje, kur susitinka dvi konkuruojančios aktorės, bendravusios praityje; dabar vyksta jų konfrontacija, runžiantis dėl įtakos. Iš tikrųjų tai yra lyg monologas, kur visą laiką tekala tik viena, o antroji, dëlidama pasiną, savo mimika ir laikysena reiškia savus jausmus. Tai Mrs. X ir Miss Y, kurias vaidina Debra Rodkin (gavusi bakalauratą prie De Paul universiteto esančioje Goodman dramos mokykloje) ir Josette DiCarlo. Abi įgudusios, veikiančios vadovovybėje režisieriaus J.A. Bickerstaf'o (gavusio magistro laipsnį dramos studijoje De Paul universitete). Jų vaidyba intriguojanti.

Tą patį vakarą tame pat teatre tos pačios aktorės pasirodo kitam vienaveiksmiui: „The Great Nebula and Orion“, kur vaiduojamas susitikimas buvusių tos pačios kolegijos mokslo draugų, kurių viena išteikėjusi ir pasiekusi laimėjimų savo karjeroje. Veiksmas kiek nuobodesnis, bet visgi ejo ir Off-Off Broadway, ir Londone.

„Panelė Julija“

G. Stockenstroem skelbia: „Dramos meistrų, nuo pat Aischilo iki Becketto, buvo nedaug, o Strindbergas — vienas iš jų“. Ne veltui jo prieš šimtmetį sukurta „Miss Julie“ tebevaidinama ir dabar, net ir Chicago's Steppenwolf teatre, 2851 N. Halsted. Ji

yra vadinama viena iš techniškai tobuliausių natūralistinės dramos veikalių. Tarp modernių dramų ji lyginama su Sartre „No Exit“, ar Tennessee Williams „A Streetcar Named Desire“. Joje vaizduojama grafitės meilė su šeimos tarnu, jam sulaužant ištikimybę sužadėtinei. Drama giliai pavaizduoja moralinio nuopuolio sunkią įtampą, grafitę nuvarančią mirtin mylimojo išgalstų skustuvu. Iškelti ir religinės problemos su mintimi: „Ką gi žmogui padės laimėti visą pasaulį, jei bus prarasta siela“. Bet dramoje yra ir dvaro jaunimo siautėjimo, įvedama ir truputėlis baletas, net ir pantomimos.

Grafitės vaidmenį atliekanti Rondi Reed yra dalyvavusi Columbia bendrovės filme „Date Night“. Sužadėtinės vaidmenį Molly Regan yra baigusi Northwestern universitetą, čia paršikviasta iš New Yorko, kur ji turi balso lavinimo studiją. Tarną vaidina Danton Stone, vaidinęs ir Broadway pastatymuose. Veiksmas žiūrovą verčia susimąstyti.

J. Pr.

Aro Lapinsko

rečitalis

Jaunas smuikininkas Aras Lapinskas turės savo rečitalį sekmadienį, birželio 30 d. 3 v. p.p., Curtis Hall, Fine Arts Building, 410 S. Michigan Ave., Chicago, Illinois. Pianinu jam akompanuos jo tėvas komp. Darius Lapinskas. Programoje: Mozarto Sonata B-dur ir Corelli La Folia (Variations — Serieuses). Antrioje koncerto dalyje: F. Borowski „Adoration“, F. Kreisler „Liebeslied“, V. Monti „Czardas“ ir G. Perlman „Israeli Concertino“.

Koncertą ruošia George Perlman ir jėjimas jį nemokamas. Tai proga lietuviams muzikos mėgėjams išgirsti jauną instrumentalistą, pasigerėti jo grojamais kūriniais, paskatinti jo tolimesnius siekimus.

„Draugo“ priedo vasaros pertrauka

Liepos mėnesio keturis šeštadienius „Draugo“ priedas neišeis. Pirmas poatostoginis numeris bus 1985 m. rugpjūčio mėn. 3 d. Bendradarbiai, tačiau, prašomi ir toliau siųsti medžiagą, kad būtų galima ruošti tolimesnius priedo numerius.

Debra Rodkin ir Josette DiCarlo Stage Left teatro pastatyme „Perceptions: Wilson and Strindberg on Women.“

Nuotrauka Jerry Haislmaier

Knygos vasaros atostogoms

(Atkelta iš 3 psl.)

pasaka, atausta mūsų tautosakos motyvais, siaubingomis sovietinės ir nacinės okupacijos dienomis, bet ir su dabartinėmis pensininkų išdaigomis Amerikoje bei „tobulo“ kriminalo istorija. Jankaus pasakojimas, kaip visada, gyvai teka ir nesiliauja, pilnas veiksmo ir intrigos, nešantis skaitytoją visai be jo paties pastangų į Jankaus vaizduotės pasaulį, kuriame labai smagu būti.

Įvairios ir naujos

Pirmiausia dvi biografijos. Jonas Sakas-Sakevičius. **Kunigas Juozas Vailokaitis**. (Chicago: Popiežiaus Leono XIII literatūrinis fondas, 1985). Kaina — 8 dol. Autorius, dirbdamas ūkio banke, turėjo progos keliolika metų stebėti kun. Juozą Vailokaitį ir pažinti jo veiklą. Ši knyga sukaupia daug žinių apie žymų lietuvių veiklą, bankininką, pramonininką, politiką ir žurnalistą. Toliau: Antano Kučo Arkivyskupas Jurgis Matulaitis Matulevičius. (Chicago: Tėvai marijonai, 1979). Kaina — 5 dol. Autorius siekia parodyti arkivyskupą kaip gyvą žmogų tikroviėje, tose aplinkybėse, kuriose jis gyveno ir dirbo tarp įvairiausių žmonių.

Dvi knygos su liudijimais iš mūsų tautai gyvybiškai svarbių laikotarpių. Antanas Vaičiulaitis ir Bernardas Brazdionis (redaktoriai). **Petras Karuža**. (Chicago: Kazys Karuža, 1984). Kaina — 15 dol. Knygoje surinkti jauno, 1933 m. plaučių uždegimu mirusio poeto kūriniai, o taip pat ir jo draugų prisiminimai. Antrioji: Juozo Daumanto **Partizanai** (Chicago: I Laisvę fondas lietuviškai kultūrai ugdyti, 1984). Kaina — 15 dol. Tai trečias pataišytas ir papildytas partizanų vado Juozo Daumanto-Lukšos liudijimo apie pokarinę lietuvių

rezistenciją leidimas.

Dvi skirtingos apmąstymų knygos. Bronius Zumeris. **Dabarties sutemose** (Chicago: Lietuviškos knygos klubas, 1967). Kaina — buvo 2,50 dol., dabar 1 dol. Knyga žvelgia į mūsų laikotarpio žaidžias ir skaudulius. Autorius plačiai paliečia žmogaus gyvenimo sunkumus ir jo veiksmų kryptį. Taipgi: Algirdo Gustaičio **Tikroji Lietuva** (Chicago: Lietuvos šaulių sąjunga tremtyje, 1983). Kaina — 20 dol. Knyga skirta autorius 1982 m. išleisto Lietuvos žemėlapiu aiškinimams ir neretai intriguojančioms parastinėms pastaboms apie Lietuvą ir jos kaimynus. Knygoje 79 žemėlapiai ir 172 iliustracijos.

Stasio Ylos **Vardai ir veidai mūsų kultūros istorijoje: nuo Mažvydo ligi Skvirecko** (Chicago: Lietuviškos knygos klubas, 1973) yra autoriaus bandymas kūrybiškai pasisavinti Lietuvos praeitį, žvelgiant į praėjusio puspenktio šimtmečio būdingas mūsų tautos asmenybes, norint iš jų sužinoti, kokia yra lietuviškoji kultūra. Kaina — buvo 6 dol., dabar 3 dol. Česlovo Butkio **Teisėjo atsiminimai** (Chicago: Lietuviškos knygos klubas, 1982) vaizduoja lietuvių pergyvenimus Rusijoje, besikuriant komunistui, Nepriklausomos Lietuvos teisinį ir kultūrinį gyvenimą ir pabėgėlių laikus pokario Vokietijoje.

Galop, vasaros skaitymui ką tik išėjusi poezijos knyga su vasarai paradoksišku vardu. Tai Alfonso Nykos-Niliūno naujasis eilėraščių rinkinys **Ziemos teologija** (Chicago: Algimanto Mackaus knygu leidimo fondas, 1985). Kaina — 8 dol. „Aš vis tebesimokau / Savo paties istorijos iš niekad / Neparašytos knygos, / Kurios lapus / Kažin kas činiškai plėšo / Iš pabaigos“ („Mokiny“, psl. 54).

Nuomonės ir pastabos

Dėl dailės muziejaus

Draugo dienraščio balandžio 13 dienos numeryje A. M. straipsnyje „Didžiųjų projektų metai“ priklama lietuviškai visuomenei, kodėl ji nesidomi dailės muziejaus įsteigimu. Jei bus man leista tuo reikalu pasisakyti, tai tam pritariu, nes toks muziejus reikalingas, bet kur? Geriau vėliau, negu niekad, sako ir mūsų patarlė.

Dabar mes turime Alkos muziejų, nors dar ne visai sutvarkytą. Šio muziejaus negalima pavadinti „dailės muziejumi“, nes ten yra labai daug įvairių eksponatų: paveikslų, skulptūrų, audinių, medžio drožinių, knygų ir kt. Jis galėtų vadintis Lietuvos etnografiniu muziejumi, ar kaip kitaip. Šis muziejus yra rytiniame Amerikos pakraštyje — Putnam, Connecticut, Nekalto Prasidėjimo seselių vienuolyno priežiūroje. Jį aplanko tik apylinkės gyventojai ir dar keli vasarotojai iš toliau.

Turint dailės muziejų Chicagoje, kaip planuojama, jį aplankytų didesnis skaičius žmonių, bet gal tik lietuviai. Mes, lietuviai, jau žinome, ką mes turime. Kaip žinoma, Amerikos meno centras yra New Yorkas, o Europos — Paryžius. New Yorke yra geriausi muziejai, meno galerijos, geriausi skulptoriai, bronzos liejyklos, įvairiausių meno ir skulptūros medžiagų tiekėjai ir kt. Ten vyksta kiekviena diena parodos, įvairūs meno kūrinių išpardavimai. Ne per seniai buvo parduota ir Vytauto Didžiojo aukštinė monetė už 40.000 dol. Jei būtų toks muziejus New Yorke, tai užsieniečiai, atvykę į New Yorką, aplankytų Metropolitan, Guggenheim ir kitus muziejus, aplankytų ir Lietuvos muziejų.

Prieš steigiant muziejų reikia leisti meno žurnalą! Žurnalą prenumeruoti ne tik dailininkai, bet ir meną suprantantieji bei turintieji estetinį pajautimą žmonės; gal ir meno kritikai? Ogi lietuviai turi didelį meno ir muzikos pajautimą, juk ir Vincas Krevė sakė, kad lietuviai yra romantiški. Prieš kelerius metus keliu šį klausimą spaudoje ir raginau dailininkus organizuoti tokį žurnalą išleisti. Inžinieriai savo žurnalą turi, kodėl dailininkai negali? Atsiliepė tik vienas dailininkas... Tokiam žurnalui netrūktų nei straipsnių, nei iliustracijų. Amerikoje kol kas lietuvių kalba neturime jokios meno istorijos. Amerikos gimnazijose nei piešimas, nei muzika nedėstoma, o jei dėstoma, tai mokiniui neprivaloma. Tai iš kur mūsų prieaiglis turi semtis muzikos ar meno? Užtai romanai auga kaip grybai, nes premijuojami. Muziejus į Paryžių nenunešime, bet jeigu norime sudominti

pasaulį mūsų menu, tai toks žurnalas pasiektų viso pasaulio meno institucijas ar bibliotekas, nežiūrint, kokia kalba jis būtų išleistas. Iki šiol dar nė vienas lietuvis dailininkas į pasaulinę meno istoriją nepateko, išskyrus Lietuvos žydus Soutine iš Vilniaus ir Jokūbą Lifšicą iš Marcinkonių. Jie abu buvo emigrantai į Paryžių. Meno istorija yra išleidžiama kas penkeri metai. O vis dėlto, buvo galima vieną kitą lietuvių dailininką meno istorijon įsprausti. Kai prieš kelerius metus buvo išleista Germaine Basin meno istorija Prancūzijoje, išversta į anglų kalbą Londone, tai vienas iš jos redaktorių buvo lietuvis Jurgis Baltrušaitis. Bet jis vokiečių savo tautos meno grožybių išpraudė meno istorijon Sirijos! Ar jis ką nors lietuviško turi, ar jis moka lietuviškai, ar skaito knygas? Toje pačioje istorijoje išreikšta padėka kitam lietuviui Kazimui Vosyliui iš Rio de Janeiro. Vadinasi, ir jis kuo nors prisidėjo, bet ne Lietuvos naudai. Kita tokia proga negreit pasitaikys.

Amerikoje meno žurnalas, kaip antai *Art News*, *American Artist* ir kitus leidžia meno galerijos ir deda tik tuos paveikslus ir tų dailininkų, kurių paveikslus jie turi pardavimui. Pašaliniam dailininkui patekti į tuos žurnalus su savo darbais neįmanoma. Tuose žurnaluose kartais galima aptikti mažą žinutę ir teigiama, ar neįmanoma atsiliepiama apie lietuvių dailininką, surengusį („one man exhibition“) parodą.

Amerikos skulptorių sąjungos žurnalas *Sculpture* dėdė Jurgio Šapkaus skulptūrą, pavadintą „Young Mother“, bet nepažymėjo, kas jis toks yra, ar jis dalyvavo parodoje ir kur jis dirba. Ar čia ne šališkumas. Dabar dalyvauti parodose pasidarė beveik neįmanoma. Paveikslus reikia pristatyti į parodą asmeniškai ir asmeniškai iš jos atsiimti. Jokio apdraudimo parodos rengėjai neturi. Viskas turi būti daroma savo rizika. Net transporto bendrovės neapsiima paveikslus vežti, nes soferių unija neleidžia, kadangi nežinoma paveikslų vertė. O jei pavogt!

Dar prieš kelerius metus buvo galima eksponatus siųsti paštu ir juos gauti atgal taip pat paštu. Dar tada ir aš gavau du bronzos medalius New Yorko už skulptūros darbus, bet dabar neįmanoma.

Todėl, mano nuomone, meno žurnalas reikalingas pirmiau nei muziejus, nes jame atsispaudytų visais dailininkų pajėgumais, idėjos, žanras ir visi jų darbai, o tuomet išryškėtų ir muziejaus reikalingumas ir jo vieta. Dabar mūsų visuomenė nežino, ką dailininkai sukūrė, ką kuria ar projektuoja. Kartais randa mažą prosvaitę mūsų spaudoje, bet tik mažą ir ne apie visus.

V. Senūta
Brockton, Mass.

Pareiškimas

Draugo 1985 m. birželio mėn. 8 d. nr. 112 yra paskelbtas straipsnis „1940 metų birželis ir Lietuva“, pasirašytas slapyvardžiu JSG.

Savo straipsnio įvade autorius JSG, anot jo, daro šaltai apgalvotą analizę ir nori įrodyti, remdamasis „autentiškais šaltiniais“, kaip ano meto liaudininkai lengvai palaidojo Lietuvos nepriklausomybę ir kaip greit blanksta „laisvės vilionė“.

Autorius neturėjo drąsos šį straipsnį pasirašyti savo pavarde, tačiau rado pakankamai drąsos pavardėmis išvardinti ištisą eilę mūsų tautos istorinių asmenybių. Slapukas skaudžiai užgavo mūsų tėvą Joną Vileišį.

Remdamasis savo „autentiškais“ 1940 metų birželio mėn. 16 d. užrašais, JSG teigia, kad iš Vilniaus grįžęs J. Vileišis papasakojo, kaip Vilniuje pergyventa netekimas „Tautos Vado“.

Tačiau J. Vileišis tuo metu negalėjo grįžti iš Vilniaus ir reikšti savo samprotavimus, nes jis tą dieną net nebuvo Lietuvoje.

Tuo metu Estijoje vyko Pabaltės Krašto Susivienijimo kongresas. J. Vileišis, ilgiametis Lietuvių-Estų draugijos pirmininkas, kartu su žmona ir dukterim Rita dalyvavo tame kongrese, kurs vyko Taline, Estijoje. Apie Lietuvos okupaciją sužinojo būdamas Taline ir šią žinią skaudžiai išgyveno, tad drauge su kitais iš Lietuvos atvykusiais kongreso dalyviais, paskubomis išvyko iš Talino 1940 m. birželio mėn. 16 d. traukiniu į Kauną.

Sunku net bandyti nuspėti, kuriam tikslui slapukas JSG skelbia jo paties ar jo bendrininkų išgalvotas „autentiškas“ žinias apie mūsų tėvą Joną Vileišį. Vasario 16 dienos akto signatūra, ir kitus istorinius asmenis? Tos „autentiškos“ žinios nieko bendro neturi su tiesa, bet padaro didelę moralinę skriaudą tiek mums, tiek kovojusiems ir kovojantiems už savo krašto laisvę.

Alena Vileišytė-Devenienė

-Grigaitienė

Rita Vileišytė-Bragdonienė

Dr. Petras Vileišis

— „1940 metų birželis ir Lietuva“ pavadinimu buvo išspausdintas ne J. S. G. iniciatais pasirašytas „straipsnis“, bet, kaip jo savo paties prieraše aiškiai pažymėta (ir redakcijos patikrinta), tik jo paimitos dokumentinės ištraukos iš Lietuvių laikomo, bet tarybinių istorikų dar nepublikuojamo šaltinio — vieno žymaus liudininkų partijos veikėjo užrašų, kuris vėliau buvo komunistų suimtas ir ilgai kalintas. Ir užrašų autoriaus, ir juos parūpinusio asmens pavardės neskelbiamos ne dėl to, kad jie išvengtų atsakomybės, bet dėl to, kad šiuo metu negalima atskleisti, kokių kelių šis medžiaga pasiekė Vakarus. — Red.

Pamokslas

(Atkelta iš 3 psl.)

žvaigždė karaliams kelią rodė, o Juozapas iš viso nesuprato, kas su juo darėsi, kol apsisapnavusiam angelas paliepė bėgti į Egiptą.

Klebonas buvo kažkokio entuziazmo pagautas, o žodžių nestigo, nes kalbėjo apie dalykus, kuriuos jis gerai suprato. Su užsidegimu, užmiršęs baime, jis tęsė:

— Vienas kažkoks poetas, ar rašytojas, o gal mokytojas kažkur sakė ar rašė, kad per gavėnią dar ledai plaukia, vėjas, vans, vans, užkaukia, o per Velykas upeliai čiurlena, nuo stogų varvekliai laša ir tirpsta, tik vyšnios nesirpsta... maždaug panašiai. Taigi, mes, mieli parapijonys, mes... mes... ir mes...

Klebonas kartojosi, kaip sugadinta plokštelė, iš karto praradęs mintį ir žodį. O rodos viskas buvo taip aišku.

— Ir mes... mes, parapijonys... neklyskime saulės spinduliuose!

Vėl tasai užkerėtas sakiny, vėl prakaitas pliūptelėjo, vėl kojos pirštas pradėjo dilgsti, vėl klebonas žvelgė į šv. Judo Tado statulą, dvasioje šaukdamas: „Gelbėk, geradėjau, parodyk man kelią sunkiausioje pamokslų vietoje. Tau altorių staciau, pats plytas nešiau, tau dabar atsi-duodu“.

Klebonas Gaurys griebėsi tik ką pasakytų žodžių, kaip skęstantis šiaudo, kurį jam numetė tikriausiai gerasis jo užtarėjas. Staiga klebonas atsivago ir tvirtu balsu paaiškino:

— Sakiau, „neklyskime saulės spinduliuose“, nes Dievas ir Bažnyčia yra saulė ir

šviesa, mūsų prieglauda ir stiprybė. Sakiau „neklyskime“, nes mes esame klystantys žmonės, todėl ir maldaujame malonės, prašydami: „Marija, maldų neatmesk!“. Graži tai giesmė, bet drauge ir dangaus pasigailėjimą išmeldžiančioji malda, nes kas gražiai gieda — meldžiasi iš karto dvigubai (paūza). Verba plaka ir vanoja visus pasaulio nusidėjėlius, kai Jėzus joja ir verkia, įžengdamas į Jeruzalę, judamas paskutinę vakariene, Judošiaus niekšybę ir kryžiaus kančią. Nušluostykime ir mes kenciančiųjų ašaras, kaip Veronika, nepabūgusi žydų ir dargi romėnų, šluostė Viešpaties veidą kryžiaus kely, kad net savo atvaizdą paliko krauju prakaituotoje skarelėje. Prašykime ir mes Kristų Atpirkėją įrėti mūsų širdyse Jo paveikslą, nes į Jo panašumą nuo Adomo ir levos esame sutverti. Kad mes...

Vos atgavo kvapą nuo naujo žodžių antplūdžio.

— Kad mes įeitume į dangaus karalystę ir gyventume Jo garbėje per amžių amžius...

Ir ryžtingai pridėjo:

— Amen.

Baigta.

Klebonas buvo šlapias kaip žlugtas. Giliai atsidusęs, jis krito ant kelių tarp paauksuotų dviejų medžio angeliukų ir su parapija meldėsi už gyvus ir mirusius, sveikus ir ligonius. Berdamas poterius, klebonas galvojo, kad visgi šį sekmadienį vėl, kaip tyčia, pasitaikė sunkus ir komplikotas pamokslas. Kaip visuomet, klebonas nužemintai skyrė savo pamokslą didesnei garbei Dievo, jausdamasis jo nevertu įrankiu, o savo gelbėtoją šventą

Labanoro bažnyčia ir varpinė

Nuotrauka Vytauto Augustino

Judą-Tadą pasižadėjo būtinai prisiminti šventų mišių metu. Jis žinojo, kad jei pamokslas buvo gero sekla, tai jį sėjo pats Viešpats, rodydamas parapiečiams ir jam pačiam savo gailėstingumą.

Kalbant „Sveika, Karaliene“, bažnyčios langai nušvito, o pro juos pradėjo šildyti linksma vos prasidedančio pavasario saulė. Kaip tyčia, čia pat atcirsėjo pro didžiulius duris įskridęs žvirblis. Klebonas nutarė, jog tai galėtų būti gana geras ženklas. Kiek aprimęs ir iš karto pralinksmedęs, klebonas su visa bažnyčia recitavo antifoną Gailėstingumo Karalienei.

Niekas nė matydamas nenorėjo tikėti, kai 1941 metų birželio keturioliktos priešaušryje klebonas Tadas Gaurys buvo suimtas vežti į Sibirą. Sako, jį paskundė, nes jis priklausė valdybai bankelio, iš kurio ūkininkai imdavo paskolas. Kelionė į Sibirą, kalbėjo žmonės, klebonas pasiėmęs keletą bažnytinių dalykų mišioms laikyti, breviorių, kiek drabužių, duonos, bryzų lašinių ir dvi puodines uogienės.

Keliolika metų truko, kol parapiečiai per laiškus ar grįžusių pasakojimus sužino-

jo apie klebono likimą. Niekas neminėjo jo pamokslų. Sakė, kad jis turėjęs aukso širdį, švietusią ir didžiausiam Sibiro skurde. Buvęs ligonių ir kenciančiųjų draugas, kuris nuolat kitus ir save ramindavęs liaudies išmintimi: „Dievas kantrus, bet nepamaršus“.

Kartą, išėjęs miško darbams, gavo plaučių uždegimą ir netrukus užmerkė akis toli nuo savo parapijos. Mirties valandą jis buvęs ramus ramutėlis, o į šaltus Sibiro kapus nusinešė visą gyvenimą kankinusią paslapť, kad didžiausioji jo žemiškoji kančia buvo pamokslai — gal net ne Sibiras.

Seminarijoje kanaaninkas profesorius buvo išpranašavęs, kad iš Gaurio pamokslininko greičiausiai nebus, bet priminė, kad ir gilni sėjojo rankos išmesta dieviškoji sėkla auga ir bręsta žmonių širdyse. Kanaaninkas drąsino jį sakdamas: „Dievas padeda tam, kas padeda kitam. Tarnauk, kunige Tada, padėdamas žmonėms ir tu tarnausi Kristui, garbingai nešdamas savo išganymo kryžių. Tikiu, Tada, kad tu būsi geras ir šventas kunigas“.

Toks jis ir buvo, taip ir Dievo knygose rado užrašytą tą naktį, rojaus laiku, kada apaštalas Judas Tadas prašė šventojo Petro leisti jam eiti atraktinti vartus ir įleisti dangun bendravardį draugą, kuris juo pasitikėjo ir visuomet jo pagalbos šaukėsi. Labiausiai betgi šventas Judas Tadas norėjo kleboną nudžiuginti žinia, kad visi jo vargai baigėsi, nes danguje niekas pamokslų nesako.